

ОЦІНКА СИНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В АПК УКРАЇНИ

ASSESSMENT OF SYNERGIC POTENTIAL OF THE STATE-PRIVATE PARTNERSHIP IN UKRAINIAN AIC

Косач І.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та менеджменту організацій,
Чернігівський національний технологічний університет

Розглянуто сутність синергетичного потенціалу державно-приватного партнерства та його значення для впровадження відносин партнерства в АПК України. Запропоновано методику оцінки синергетичного потенціалу державно-приватного партнерства, визначено основні показники для проведення оцінки. Наведено результати оцінки синергетичного потенціалу державно-приватного партнерства із застосуванням кластерного аналізу.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, державно-приватне партнерство, синергія, потенціал.

Рассмотрены сущность синергетического потенциала государственно-частного партнерства и его значение для внедрения отношений партнерства в АПК Украины. Предложена методика оценки синергетического потенциала государственно-частного партнерства, определены основные показатели для проведения оценки. Приведены результаты оценки синергетического потенциала государственно-частного партнерства с применением кластерного анализа.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, государственно-частное партнерство, синергия, потенциал.

The essence of synergistic potential of public-private partnership and its importance for implementation of partnership relations in the agroindustrial complex of Ukraine have been considered. The method of estimating of the public-private partnership synergistic potential has been proposed, the main indicators for evaluation have been determined. The results of evaluation of the public-private partnership synergistic potential with the usage of cluster analysis have been presented.

Key words: agro-industrial complex, public-private partnership, synergy, potential.

Постановка проблеми. Стійкий розвиток АПК є запорукою забезпечення продовольчої безпеки країни, а щільна взаємодія та співпраця суб'єктів державного і приватного секторів економіки із послідовним розвитком малих та середніх сільгоспвиробників є ознакою стабільного функціонування сільськогосподарського виробництва. Саме в цьому контексті повинні відбуватися сучасні інтеграційні процеси в АПК на базі стійкого відродження сільськогосподарського виробництва, застосування нових вимірів та підходів. При цьому вважаємо за доцільне зазначити, що забезпечення ефекту від партнерської взаємодії шляхом формування вигідних для всіх учасників відносин залежить від рівня синергетичного потенціалу державно-приватного партнерства (ДПП).

Одним із найважливіших питань формування взаємодії бізнес-структур та державного сектору є зіставлення й оцінка майбутніх перспектив їхнього розвитку з урахуванням потенціалу, закладеного у процесах такої взаємодії.

Особливо актуальною стає ця проблема, якщо враховувати той факт, що і державний сектор, і суб'єкти господарювання, що взаємодіють у процесі інтеграції, повинні забезпечувати створення споживчої цінності на основі реалізації принципів ресурсозбереження та економічної ефективності. Питання організації взаємодії органів влади і бізнесу і, як наслідок, управління потенціалом подібної взаємодії в умовах сьогодення мають особливу важливість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На ресурсній основі потенціалу акцентує увагу К. Шапошников, розглядаючи його як систему взаємопов'язаних ресурсів [1; с. 208] і вказуючи на те, що потенціал інтеграційних процесів в сучасних умовах національної економіки використовується далеко не повною мірою, а реалізовані на практиці інтеграційні процеси за високої капіталоємності не дають належної віддачі [1, с. 379]. У своїх дослідженнях В. Тищенко пропонує використання терміна «база розвитку публічно-приватного партнерства» (БР_{ппп}),

основою для формування якої є потенціал. При цьому під БР_{пнн} автор розуміє «можливості результативної взаємодії публічного та приватного партнерів в широкому спектрі сфер діяльності» [2, с. 325]. О. Левковець наголошує на важливості дослідження потенціалу ДПП [3]. Поняття «потенціал ДПП» є в наукових працях І. Запатріної [4], а Н. Бутенко розглядає потенціал взаємин партнерських відносин [5; с. 45].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання організації взаємодії органів влади і бізнесу і, як наслідок, управління потенціалом подібної взаємодії в умовах сьогодення мають особливу важливість, проте вони недостатньо опрацьовані в теоретичному і практичному плані. Комплексне дослідження синергетичного потенціалу ДПП не розглядається в сучасних наукових працях, що стає особливо актуальним, оскільки його результати дали б можливість точніше визначити вектор розвитку підприємств АПК та формування відносин держано-приватного партнерства.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є комплексна оцінка синергетичного потенціалу державно-приватного партнерства як базису формування інтеграційних структур, побудованих на засадах ДПП, та вибір напрямів партнерської взаємодії та проектів ДПП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Синергетичний потенціал ДПП нами пропонується розуміти як комплексне поняття, що об'єднує в собі широкий спектр ресурсів партнерства, які визначають можливість реалізації партнерської взаємодії та забезпечують її стійкість. Застосування ресурсного критерію дає змогу виділити виробничий, інноваційний, трудовий, інвестиційний, інституційний та ринковий потенціали як складники синергетичного потенціалу ДПП. Синергетичний потенціал ДПП як потенціал взаємодії залежить від рівня потенціалу суб'єктів партнерства та зовнішніх умов (попиту споживачів, рівня конкуренції в галузі, державної підтримки). Однією з головних умов, що сприяють ефективному соціально-економічному розвитку АПК, є оптимальне поєднання ресурсів приватного сектору та держави. Здатність мобілізації достатнього обсягу матеріально-сировинних, інвестиційних, інформаційних, трудових ресурсів, їх поєднання у процесі реалізації партнерської взаємодії та ефективного їх використання в певному галузевому напрямі визначає синергетичний потенціал ДПП. Особливе значення для формування такого потенціалу має спільна діяльність щодо вирішення завдань соціально-економічного розвитку АПК. Провести оцінювання розташування у просторі синергетичного потенціалу ДПП для оцінки передумов реалізації вищезазначених інтеграційних процесів можна із застосуванням кластерного аналізу, що обґрунтовано автором в дослідженні у науковій праці [6]. Як

було запропоновано, проведення кластерного аналізу полягає у визначенні спільних ознак результатів діяльності сільськогосподарських підприємств України за регіонами. Таким чином, головне призначення кластерного аналізу – розбиття території України на кластери з близькими показниками синергетичних потенціалів ДПП, отримання середніх значень параметрів синергетичних потенціалів ДПП для кожного кластера, виявлення областей з високим, середнім, низьким синергетичним потенціалом ДПП.

Зі всього обсягу показників синергетичного потенціалу ДПП пропонується вибрати найсуттєвіші для кожного складника потенціалу, які більш повно характеризують здатність до впровадження проектів ДПП та розвитку малого та середнього бізнесу в АПК, сприяючи досягненню стратегічних цілей (рис. 1).

Інформаційний потенціал при цьому нами не розглядається, оскільки всі області діють у межах єдиного правового поля та рівних інституційних можливостей. За рівнем синергетичного потенціалу ДПП за допомогою програмного забезпечення SPSS Statistica були сформовані такі кластери (або групи) областей:

- кластер 1 – Вінницька область;
- кластер 2 – Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька;
- кластер 3 – Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Одеська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська;
- кластер 4 – Полтавська область;
- кластер 5 – Миколаївська, Херсонська, Запорізька області [6].

Під час формування системи показників необхідно враховувати один важливий момент – характер цих показників, оскільки не всі вони мають однакову одиницю виміру. Вони повинні бути не абсолютними величинами, а відносними для забезпечення їхньої узгодженості та зіставлення (табл. 1).

Графічно оцінку синергетичного потенціалу ДПП в агропромисловому комплексі нами пропонується здійснити шляхом побудови радарів потенціалу за обраними показниками складників. На рис. 2 репрезентовано радар синергетичного потенціалу ДПП для 1 кластеру (групи) областей.

Побудовані радари параметрів синергетичного потенціалу ДПП дають комплексну уяву про відхилення фактичних значень показників від еталонних, за які взяті найкращі значення синергетичного потенціалу ДПП у розрізі виробничого, ринкового, трудового, інноваційного та інвестиційного складників.

Узагальнено результати проведеного аналізу і зробимо спробу здійснити інтегральну оцінку рівня синергетичного потенціалу ДПП.

Нами виділено кластери з високим (більше 2), середнім (від 1 до 2) та низьким (менше 1)

Рис. 1. Показники для проведення аналізу синергетичного потенціалу ДПП

Джерело: розробка автора

рівнем синергетичного потенціалу ДПП. Під час оцінки складників потенціалу показник отримує «+», якщо його значення знаходиться в межах [1;2], «++», якщо приймає значення > 2. За умови належності показника до проміжку <1 оцінка не проводиться. За кожен «+» показник отримує 1 бал (табл. 2).

Отже, згідно з результатами, наведеними в таблиці 2, визначені кластери областей мають різні комбінації оцінки рівня синергетичного потенціалу ДПП.

Синергетичний потенціал ДПП в контексті нашого дослідження може бути визначений

аналітичним шляхом, з метою чого нами пропонується розрахунок інтегрального критерію синергетичного потенціалу ДПП, який може бути визначений за такою формулою:

$$I = \frac{S}{S_p} \quad (1)$$

де S_p – площа радара, що відповідає синергетичному потенціалу ДПП окремого кластера областей;

S – загальна площа оціночного багатокутника. Площа i -го радара визначається за формулою:

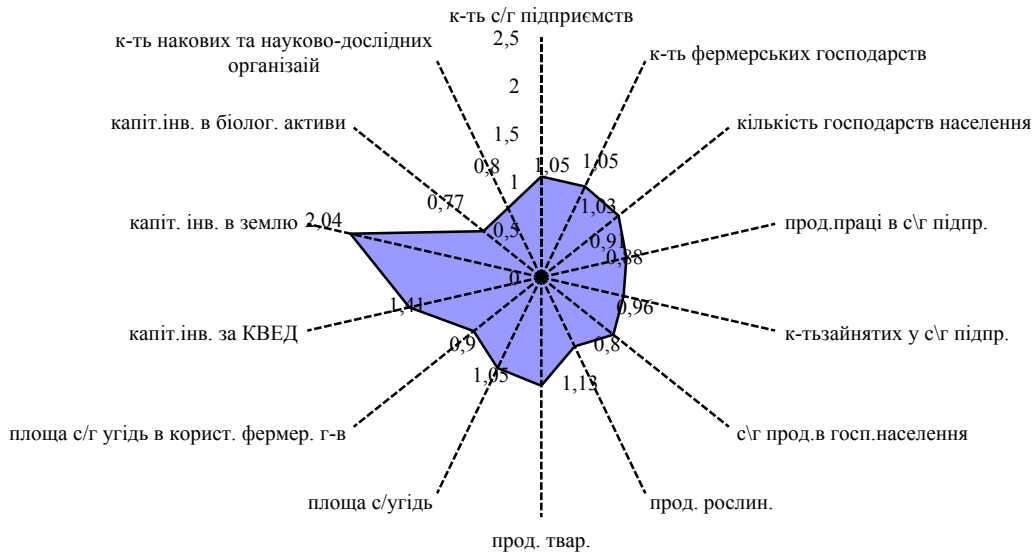

Рис. 2. Радар параметрів синергетичного потенціалу ДПП

Джерело: розрахунки автора

Таблиця 1

Показники динаміки складників синергетичного потенціалу ДПП в АПК України

Індекси складових синергетичного потенціалу ДПП	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4	Кластер 5
Ринковий потенціал					
індекс зміни кількості сільськогосподарських підприємств;	1,05	0,88	1,01	1,02	1
індекс зміни кількості особистих селянських господарств;	1,03	1,1	0,83	1,02	1
індекс зміни кількості фермерських господарств	1,05	0,9	1,01	1,02	0,9
Трудовий потенціал					
індекс динаміки продуктивності праці в сільськогосподарських підприємства;	0,91	0,99	1,1	1,13	1,1
індекс зміни кількості зайнятих у сільськогосподарських підприємствах	0,88	0,87	0,8	0,92	0,97
Виробничий потенціал					
індекс динаміки обсягу сільськогосподарської продукції у господарствах населення;	0,96	0,86	0,98	1,03	1
індекс динаміки продукції рослинництва	0,8	1,82	0,95	1,1	1,1
індекс динаміки продукції тваринництва	1,13	0,92	1,16	0,98	0,96
індекс зміни площі сільськогосподарських угідь	1,05	1	1	0,99	1
індекс зміни площі сільськогосподарських угідь, що знаходяться у фермерських господарствах	0,9	0,88	0,88	1,04	0,98
Інвестиційний потенціал:					
індекс динаміки капітальних інвестицій за КВЕД;	1,41	1,7	1,57	1,28	1,9
індекс динаміки капітальних інвестицій в землю;	2,04	2,03	1,18	2,4	2,36
індекс динаміки капітальних інвестицій в біологічні активи	0,77	0,9	1,85	1,15	0,74
Інноваційний потенціал					
кількість наукових та науково-дослідних організацій	0,8	0,85	0,91	0,83	0,93

Джерело: сформовано автором за проведеними розрахунками

Таблиця 2

Інтегральна оцінка синергетичного потенціалу ДПП за структурними складниками

№ кластера	Ринковий потенціал ДПП	Трудовий потенціал ДПП	Виробничий потенціал ДПП	Інвестиційний потенціал ДПП	Інноваційний потенціал ДПП	Кількість балів
1	+++++++	++	+++++++	+++++++	++	23
2	+++++	++	+++++++	+++++++	+	22
3	+++++	+++	+++++++	+++++++	+	21
4	+++++	+++	+++++++	+++++++	+	21
5	+++	+++	+++++++	+++++++	+	20

Джерело: розрахунки автора

Таблиця 3

Визначення інтегрального критерію синергетичного потенціалу ДПП у розрізі кластерів областей

№ кластера	Області, що входять до кластера	Площа радару синергетичного потенціалу ДПП	Площа оціночного багатокутника	Інтегральний критерій синергетичного потенціалу ДПП
Кластер 1	Вінницька	1,423	1,875	0,757
Кластер 2	Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька	1,375	1,875	0,733
Кластер 3	Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Одеська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська	0,964	1,875	0,512
Кластер 4	Полтавська	0,809	1,875	0,426
Кластер 5	Запорізька, Херсонська, Миколаївська	0,771	1,875	0,410

Джерело: розрахунки автора

$$S_i = \sin\left(\frac{360}{n}\right) * \frac{(A_1A_2 + A_2A_3 + \dots + A_nA_1)}{2}, \quad (2)$$

де n – кількість вісей радару (кількість показників оцінки); $A_1 \dots A_n$ – координати показників на відповідних вісях.

Площа оціночного багатокутника визначається за формулою:

$$S = \frac{1}{2} R^2 n * \sin\left(\frac{360}{n}\right), \quad (3)$$

де R – радіус описаного кола, од. [7].

Результати розрахунку інтегрального критерію синергетичного потенціалу наведено в таблиці 3.

За результатами розрахунків можуть бути встановлені цільові параметри за кожним кластером, що орієнтовані на перспективу і дозволяють визначити траєкторію оптимізації синергетичного потенціалу ДПП за обраними параметрами збалансованої системи показників.

Отже, за результатами дослідження, найсильніші позиції мають області, що належать до 1 та 2 кластерів. У цих кластерах областей найбільш сприятливе середовище для сполучення джерел фінансування та зусиль держави і приватного партнера, незважаючи на діяльність у зазначених областях агрохолдингових компа-

ній. Саме в цих областях вірогідність отримання позитивного синергетичного ефекту є найвищою.

У кластерах 3 і 4 діяльність функціонуючих агрохолдингів, що є монополістами на агроринку, може привести як до позитивного, так і до негативного ефекту синергії. Для областей, що входять до кластера 3, доцільно звернути увагу саме на інвестиційні проекти в напрямі розвитку біологічних активів. Підтримки в активізації діяльності малого бізнесу в АПК потребують області, що входять до 4 і 5 кластерів.

Найбільш вразливим є кластер 5, отже, і політика підтримки малого бізнесу в цій області за допомогою участі в проектах ДПП має передбачати компенсуючі заходи щодо подолання небажаного впливу конкурентного середовища.

Висновки. Враховуючи специфіку у кожній групі областей, доцільно сформулювати пріоритетні напрями реалізації проектів державно-приватного партнерства та сільськогосподарського виробництва як базису інтеграції господарюючих суб'єктів. Усі перелічені заходи, визначені нами як пріоритетні для окремих кластерів областей, у сукупності повинні бути пов'язані в цілісну систему під час розроблення заходів Стратегії розвитку державно-приватного партнерства в АПК.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шапошников К.С. Обґрунтування соціально-економічної сутності поняття «ресурсний потенціал»/ К.С. Шапошников// Економіка та інновації. 2013. № 52. С. 206–210.
2. Тищенко В.Ф. Економіка знань як актуальна основа сучасного розвитку України та її регіонів: монографія / В.Ф. Тищенко. Х.: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 272 с.
3. Левковець О.М. ДПП як інструмент економічних реформ (теоретичний аспект)/ О.М. Левковець// Вісник національного університету «Юридична академія наук України ім. Я. Мудрого». № 4(11). 2012. С. 18–32.
4. Запатріна І.В. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосування для реалізації інфраструктурних проектів і надання публічних послуг/ І.В. Запатріна// Економіка і прогнозування. 2010. № 4. С. 62–86.
5. Бутенко Н.В. Розвиток партнерства в національній економіці : монографія / Н.В. Бутенко ; НАНУкраїни, Ін-т економіки пром-сті. К., 2015. 358 с.
6. Косач І.А. Оцінка передумов управління інтеграційними процесами в АПК на засадах державно-приватного партнерства з використанням кластерного аналізу/ І.А. Косач // Інтелект ХХІ. 2017. № 3. С. 30–36.
7. Пістунов І.М. Кластерний аналіз в економіці : навч. посіб. / І.М. Пістунов, О.П. Антонюк, І.Ю. Турчанинова. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2008. 84 с.